

УДК 37.037

СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ДО ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

К.В. Дубич

В статті розглядається питання побудови відносин в суспільстві з людьми з обмеженими фізичними можливостями. Наводяться приклади таких стосунків в різні історичні епохи – Середньовіччя, Київської Русі та в період Радянського Союзу. Проведено аналіз ставлення до людей з обмеженими фізичними можливостями в країнах з різним соціально-економічним розвитком, таких як Німеччина, Швеція, Росія.

Ключові слова: люди з обмеженими фізичними можливостями, відносини, історична епоха, загальнолюдські цінності, соціально-психологічна підтримка, права та свободи.

В різні часи історичного розвитку, суспільства розвиваються по-різному, але є певні показники їхнього ставлення до тих чи інших проблем, які постають перед громадянами цих суспільств. Однією з таких проблем є ставлення до людей з обмеженими фізичними можливостями та їхня роль в цих суспільствах. Аналізуючи становище людей з вадами в економічно розвинених суспільствах, можна сказати, що на той потенціал, який в них є, забезпечення прав і свобод людям з обмеженими можливостями відбувається на середньому рівні.

Розглядаючи сьогодення людей з обмеженими фізичними можливостями в Україні, доводиться констатувати недостатність установ, які ведуть роботу з надання їм соціально-психологічної, медичної, юридичної, освітньої та економічної підтримки. Однією з найважливіших проблем цієї категорії суспільства є не залученість їх у суспільне життя та виробництво матеріальних благ, що негативно

позначається на їхньому соціально-психологічному та матеріальному становищі.

Над цією проблемою сьогодні працюють багато дослідників, психологів, соціальних працівників. О.М. Дікова-Фаворська, Н.О. Головка, Н.Є. Данелян, І.С. Довгалюк та Т.О. Комар досліджують соціально-психологічні аспекти роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями, Л.О. Бойко, О.І. Купреєва розробили систему педагогічного супроводу студентів з особливими потребами, І.Б. Іванова та К.В. Дубич досліджують проблему створення рівних можливостей для людей з особливими потребами.

Проблемами громадян з обмеженими фізичними можливостями займаються всі суспільства, які взяли за основу демократичний шлях розвитку. Не залишилась осторонь цих процесів і Німеччина, що, на думку автора, має багато позитивних результатів соціального захисту людей з обмеженими фізичними потребами. Особливо багато уваги тут приділяється молоді з обмеженими фізичними можливостями, яка розглядається як економічний потенціал держави незважаючи на її особливості[8].

Досліджуючи ті чи інші нозології громадян України, доводиться констатувати невтішні факти, а саме за останнє десятиріччя спостерігається тенденція до збільшення майже в два рази кількості людей з обмеженими фізичними можливостями. В структурі нозологій домінують психоневрологічні захворювання (понад 60 %), захворювання внутрішніх органів (до 20%), захворювання опорно-рухового апарату (до 10%), порушення зору (13%), слуху (4%). Факторами, що сприяють виникненню інвалідності, в першу чергу є погіршення екологічних показників, неблагополучні умови праці та високий рівень травматизму, відсутність культури ведення здорового способу життя, тощо[4].

Мета статті – розглянути становище людей з обмеженими фізичними можливостями в різні історичні епохи та звернути увагу суспільства на проблеми, що супроводжують їх життя.

Акцентуючи увагу на стані справ людей з обмеженими фізичними можливостями в Україні, можна зауважити, що радянський спадок соціально-економічного занепаду яскраво проявляється однаковими проблемами для цієї категорії населення, як для України так і Росії.

Вивчення проблем людей з обмеженими фізичними можливостями показує, що можливості їх в сфері освіти та працевлаштування, забезпечення житлом, участь в суспільно-політичному, культурному та економічному житті значною мірою обмежено.

Байдужість, а в деяких випадках і негативне сприйняття в суспільстві інвалідності впливає на ставлення людей з обмеженими фізичними можливостями до самих себе. Політичні еліти суспільства декларують цінності рівності прав та солідарності між всіма прошарками цього суспільства, але, щодо людей з обмеженими фізичними можливостями спостерігається зовсім інша картина. В суспільстві сформована думка поклоніння людині здоров'ю, краси, високому соціальному статусу та добробуту. По-іншому будуються відносини з людьми, які наділені певним соціальним «тавром», де люди з обмеженими можливостями в першу чергу сприймаються інвалідами, а потім людьми, і стосунки з ними будуються на базі опіки, де обмежені фізичні можливості є об'єктом догляду та обслуговування. Побудована система державних, громадських установ, які беруть на себе сміливість вирішувати все за людей з обмеженими фізичними можливостями – що для них необхідно та краще, тим самим деформуючи та знівельовуючи в цих людях такі загальнолюдські риси, як відповідальність за свої дії та бажання самовдосконалюватись і самореалізовуватись, а нав'язують їм роль пристосовування та терпимості до тих умов, в яких вони проживають. На підставі нозологій цим людям приписують одні особливості і не звертають уваги на інші [2].

Таке сформоване ставлення в суспільстві до людей з обмеженими фізичними можливостями впливає на їхні життєві позиції і почуття власної гідності. До настання інвалідності людина з обмеженими фізичними можливостями бачила своє домінуюче становище в суспільстві фізично здорових людей і тому після отримання певної вади змушена переглянути систему цінностей та свій світогляд, щоб сприймати себе не такою як всі. Без підтримки близьких людей та суспільства люди з вадами здоров'я дуже важко переносять своє «відхилення від норми». Наразі в суспільстві сформоване ставлення до інвалідів, завдяки якому фізично здорові люди відсторонюються від їхніх проблем та не бажають зустрічатись з ними ні в побутовому, ні професійному житті.

Дослідивши деякі історичні аспекти ставлення до людей з обмеженими фізичними можливостями, автор констатує, що в західноєвропейському середньовіччі панувало уявлення про фізичні вади як покарання за гріхи або приналежність цих людей до знахарів чи чаклунів. Такий ярлик часто призводив до того, що людей з обмеженими фізичними можливостями уникали та боялись з ними спілкуватись і співіснувати. На цій підставі їх карали або ізолювали від суспільства[8].

Інші традиції до людей з обмеженими фізичними можливостями існували в Київській Русі, і це характерно для руської культури. Люди, що страждали на тяжкі недуги та мали обмежені фізичні можливості в Київській Русі, були об'єктами благодійності та милосердя, починаючи від князів, духовенства до простого люду. Діти та дорослі, чий розвиток відрізнявся від загальноприйнятої норми, викликали співчуття. Суспільство сприймало їх через призму печаті Бога, і це історично доведено сомном блаженних та юродивих, які з часом були визнані церквою святими [4].

Ситуація щодо людей з обмеженими фізичними можливостями в Європі почала змінюватись в 50-60 роки ХХ століття. І розпочався цей процес зі Швеції та розповсюдився на весь Захід. Проаналізувавши ситуацію, яка склалася з громадянами, що мають обмежені фізичні можливості, було прийнято рішення про нормалізацію соціальної політики та захист прав інвалідів як повноправних громадян своїх держав [9].

Зміни економічного та суспільно-політичного розвитку пострадянських республік внесли певні корективи у ставлення суспільств до людей з обмеженими фізичними можливостями. Всі ці зміни лежать в таких площинах: по-перше, в суспільствах перестали замовчувати наявність людей з обмеженими фізичними можливостями, по-друге, під цих людей були створені державні структури, які безпосередньо їм допомагали, по-третє, стали розроблятися технології соціально-психологічної, медичної, економічної підтримки, по-четверте, для забезпечення рівних прав та можливостей створені навчальні заклади різних рівнів та санаторно-оздоровчі комплекси, по-п'яте, люди з обмеженими фізичними можливостями отримали змогу брати участь у діяльності виборних органів та створювати свої об'єднання та громадські організації[6].

Забезпечуючи соціальну захищеність людей з обмеженими фізичними можливостями, кожна держава покликана створювати їм необхідні умови для індивідуального розвитку, реалізації творчих здібностей і професійних та виробничих можливостей шляхом обліку їхніх потреб у відповідних державних програмах, надання соціальної допомоги в передбачених законодавством видах та формах з метою усунення перешкод у реалізації ними прав на охорону здоров'я, працевлаштування, забезпечення освітою та професійною підготовкою, житлових та інших соціально-економічних прав.

Зважаючи на зазначене вище, ми не вважаємо, що сьогодні суспільства такі досконалі, що людині з обмеженими фізичними можливостями живеться дуже комфортно. Але коли в суспільстві проблема виводиться на поверхню і створюється прецедент для її обговорення з метою зміни ставлення до неї та розроблення певних стратегій, то це вже прогрес, і саме такі кроки забезпечують поступ до побудови громадянського суспільства, яке буде намагатися забезпечити рівність прав та свобод всім громадянам, не залежно від їхнього віросповідання, політичних вподобань та фізичних можливостей. Поступово суспільство перестане сторонитися або байдуже ставитись до тих, хто в ньому співіснує, і забезпечить можливості та права для своїх громадян бажати та втілювати ці бажання в життя за допомогою чітко вибудованої структури взаємовідносин та взаємодії людей у суспільстві.

Література

1. Авер'янова Н. М. Соціалізація студентів з особливими потребами в умовах трансформацій українського суспільства // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези доповідей. – К.: ВМУРоЛ «Україна», 2007. – 484 с.
2. Айшервуд М. М. Повноцінне життя інваліда / Перли.с англ. - М.: Педагогіка, 2001.
3. Грачов Л. К. Програма соціальної роботи з батьками, що мають інвалідів. -Г., 2002.
4. Даниленко В. Матеріали та пропозиції щодо становища інвалідів в Україні і шляхів його поліпшення // Основи здоров'я та фізичної культури: науково-методичний – 2006. - №1.

5. Дікова-Фаворська О. М. Актуальні проблеми соціальної інтеграції осіб з особливими потребами // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези доповідей. – К.: ВМУРоЛ «Україна», 2007. – 484 с.
6. Добровольская Т. А., Шабалина Н. Б. Инвалиды: дискриминируемое меньшинство? // Социс. 2002. №5.
7. Социальная работа с инвалидами. Настольная книга для родителей / Под ред. Е. И. Холостовой. – М.: Институт социальной работы, 2008.
8. Inforum Selbstbestimmer Assistenz behinderten Menschen E.V. Ausgabe 3/1998 “Finstalt für Behinderte” von Elke Barth.
9. Meyra Rehabilitations. Das Grosse Program der kleintn Hilfen Ausgabe November, 1996, 171 с.

В статье рассматривается вопрос построения отношений в обществе с людьми ограниченными физическими возможностями. Приводятся примеры таких отношений в разные исторические эпохи – Средневековья, Киевской Руси и в период Советского Союза. Проведен анализ развития отношений с людьми с ограниченными физическими возможностями в странах с разным социально-экономическим развитием, таких как Германия, Швеция, Россия.

Ключевые слова: люди с ограниченными физическими возможностями, отношения, историческая эпоха, общечеловеческие ценности, социально-психологическая поддержка, права и свободы.

The article discusses the construction of social relations with people disabilities. Examples of such relations in different historical eras - the Middle Ages, Kievan Rus and the period of the Soviet Union. The analysis of the development of relationships with people with disabilities in countries with different socio-economic development, such as Germany, Sweden and Russia.

Keywords: people with disabilities, relationships, historical epoch, human values, social and psychological support, rights and freedoms.

Дубіч К.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського державного гуманітарного університету З.М. Шевців